

TUI

TRAVEL UNIE NEDERLAND

Milieuverslag

1999 - 2000

Rijswijk, maart 2001

TUI Nederland N.V.

Milieuverslag

juni 1999 - december 2000

INHOUD

	pagina
Executive summary	5
1. Inleiding	7
2. Duurzaam toerisme	9
2.1 Het aanreiken van een breed aanbod van duurzame reizen	9
2.2 Transport naar de vakantiebestemming bestemming	11
2.3 Scholing van medewerkers in duurzaam toerisme	12
2.4 Een goed geïnformeerde klant kiest voor duurzaamheid	13
2.5 Nieuwe duurzame producten en bestemmingen	14
2.6 Natuur en milieu op de bestemming	15
2.7 Nationaal: meetrekken en uitdragen	16
2.8 Internationaal	16
3. Intern Milieubeleid	19
3.1 Afval	20
3.2 Energie	21
3.3 Transport	22
3.4 Huishouding	23
3.5 Kantoorartikelen	24
3.6 Nieuwbouw en vernieuwbouw	24
3.7 Milieucommunicatie	25
3.8 Milieuteam	26
4. Afsluitende opmerkingen	27
4.1 Flexibel inspelen op de mogelijkheden	27
4.2 Verinnerlijking	27
4.3 Tot slot	27
Bijlage I Stand van zaken Groene Duim	29
Bijlage II Samenwerking en onderzoek	
31	

Environmental Report 1999-2000 - Executive summary

As the first tour operator company in the Netherlands, Travel Unie issues an environmental report. This document covers the period from June 1999 to December 2000 and reports on both the external and internal environmental activities and achievements of the company.

Travel Unie's environmental policy is laid down in an environmental policy plan and based on two mission statements - external and internal environmental management - which were adopted by the Board of Directors on March 1, 1999.

This environmental policy is, to a large degree, based on the Preussag corporate principles. However, another important reason for Travel Unie to work with an environmental policy is Travel Unie's own social responsibility.

In the environmental report the various types of activities are covered, and by following the structure of the environmental policy, targets and their fulfilment are described. A short preview is given of the planned activities for the remainder of the planning period, until June 2002.

The externally oriented environmental policy covers a somewhat wider spectrum than the internal environmental policy and includes certain social aspects, and is therefore referred to as 'policy for sustainable tourism'.

Highlighted in the part of the report covering our sustainable tourism activities, are the efforts to cooperate with all stakeholders involved, resulting in a varied assortment of sustainable destinations, accommodations, activities as well as other elements of the tourism product.

The transportation to holiday destinations remains a weak point. In terms of environmental consequences, there is little room to maneuver.

For accommodations that fulfil certain environmental criteria, Travel Unie has introduced its own environmental label, the Green Thumb. This label, that is partly based on existing local, regional and national eco-labels and for the other part on systematically generated information on the environmental performance of accommodations, is published in a number of brochures.

Training of personnel on issues related to environmental and social aspects of our products forms another key element in the policy. A large number of Travel Unie staff have been trained during the reported period and are now able to inform suppliers as well as customers on issues relevant to sustainable tourism.

Based on the philosophy that your own household should be in good order before you ask others to be environmentally conscious, Travel Unie has a well-developed internal environmental policy. Waste, energy, transportation, housekeeping, office supplies and the construction and refurbishment program are the main fields of activity in this policy.

Concerning waste, achievements can be reported as a waste separation system, which now keeps the bulk of the waste, namely paper, separated for recycling.

Energy is being saved through the introduction of saving techniques in for example lighting.

In the internal environmental policy transportation also turns out to be a tough subject to tackle. Various types of bicycles were introduced throughout the company, to reduce the amount of kilometres driven by cars. These bicycles are used for transportation of paperwork in Amsterdam, and for shopping errands during the lunch break. A major event was the introduction of a bicycle plan that provides a free bike to every employee living closer than 10 kilometres from work.

In the context of housekeeping, the environmental performance of suppliers was made part of the contractual tender procedures.

The purchase of office supplies was made more environmentally friendly through the choice of a new and limited assortment of eco-friendly products.

Finally, environmental considerations were integrated in the construction and refurbishment programs of Travel Unie.

For a better understanding of the reasons for and the implementation of environmental measures, communication is essential. Therefore much effort was put into communication; mainly through our internal channels (Travel Together) and our web site www.tui.nl/milieu

Travel Unie has made the first steps on the road to sustainability, but we still have a long way to go. We count on your active support to assist us.

Department for sustainable tourism,
March 2001.

1. Inleiding

Voor u ligt het eerste Milieuvverslag van TUI (Travel Unie International) Nederland N.V., dat verslag doet over de periode juni 1999 tot en met december 2000. In dit verslag wordt weergegeven wat Travel Unie in deze periode aan de uitvoering van het milieubeleid heeft gedaan.

Het milieu- en duurzaam toerisme beleid van Travel Unie is gebaseerd op dat van moedermaatschappij Preussag, maar is daarnaast in sterke mate ingegeven door een eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid van Travel Unie.

Vanuit deze maatschappelijke verantwoordelijkheid en vanuit het besef dat een productgericht milieubeleid gecombineerd moet worden met een milieubeleid in eigen huis, is naast een extern gericht milieubeleid ook een intern milieubeleid ontwikkeld. De verantwoordelijkheid van Travel Unie voor een schoon milieu en een intacte natuur ligt verankerd in de ondernemingsprincipes van de TUI GROUP.

Het zevende principe van ondernemingsprincipes van de TUI GROUP luidt:

WIJ HANDELEN VERANTWOORDELIJK

Wij zetten ons actief in voor een duurzaam behoud van onze ondernemingsprincipes.

Wij bouwen aan een evenwicht van ecologische, sociale en economische belangen.

Een duurzaam milieu is voor ons zeer belangrijk.

Wij maken deel uit van het openbare leven. Als internationale onderneming dragen wij bij aan de toenadering tussen mensen en landen.

Wij zijn er ons van bewust dat onze activiteiten een uitwerking hebben op bestemmingslanden en bronmarkten.

De hoofdlijnen van het in- en externe milieubeleid van Travel Unie zijn neergelegd in twee mission statements die op 1 maart 1999 door de raad van bestuur zijn ondertekend en die integraal in dit verslag zijn opgenomen.

Op basis daarvan werd een milieuplan opgesteld waarin het milieubeleid voor de periode 1 juni 1999 - 1 juni 2002 is neergelegd.

Hieronder komen achtereenvolgens het externe en het interne milieubeleid aan de orde. Na de gestelde *doelen* en het beleid ter zake zoals dat is neergelegd in het milieubeleidsplan, wordt op onderdelen verslag gedaan van de ontwikkelingen. Om niet alleen achterom te zien worden de plannen voor de uitvoering van het milieubeleid in de komende jaren kort weergegeven.

Dit milieuvverslag is bedoeld als overzichtelijke terugmelding aan het bedrijf en belangstellenden van de activiteiten die Travel Unie op het gebied van duurzaam toerisme en het interne milieubeleid onderneemt.

Het kan tevens worden gezien als een vrijwillig voldoen aan de wettelijke regels inzake milieuvverslagen voor bedrijven. Verder geldt dit verslag als een bouwsteen in het kader van het productgericht milieuzorgsysteem (PMZ) tot de invoering waarvan touroperator leden van het ANVR zich per april 2003 hebben verplicht.

2. Duurzaam Toerisme

Het extern gericht milieubeleid van Travel Unie wordt gevoerd onder de noemer, 'duurzaam toerisme': toerisme gericht op het behouden of vergroten van ontwikkelingsmogelijkheden voor toekomstige generaties. Alhoewel het begrip duurzaam een evenwichtige ontwikkeling in economische, sociale en ecologische zin beoogt, richten de voornemens van Travel Unie op het gebied van duurzaam toerisme zich vooral op de natuur en milieu component. Deze voornemens zijn op hoofdlijnen neergelegd in onderstaand mission statement.

Mission Statement Duurzaam Toerisme

Travel Unie en haar merken zijn medeverantwoordelijk voor de duurzame toekomst van het toerisme en stellen zich daarom tot doel om samen met de goed geïnformeerde klant de milieubelasting van hun product zoveel mogelijk te beperken.

Toerisme is voor de economie een belangrijke groeisector. Een gezonde natuur en een schoon milieu vormen daarvoor een voorwaarde. Teneinde de continuïteit van de onderneming op lange termijn te garanderen streeft Travel Unie naar een duurzaam samengaan van natuur, milieu en toerisme.

De acties

- Het in samenwerking met inkomende agenten, eigenaren en beheerders van faciliteiten verzorgen van een breed aanbod van duurzame vakantie-bestemmingen, accommodaties, activiteiten en overige onderdelen van het toeristisch product;
- Bij de inkoop van transportmiddelen, accommodaties en activiteiten de milieuaspecten mee laten wegen;
- Het verschaffen van objectieve informatie, die erop gericht is om de klant natuur- en milieuaspecten te laten meewegen bij het kiezen van zijn vakantie (vervoer, bestemmingen, accommodaties en activiteiten);
- De klant actief betrekken bij het verantwoord omgaan met natuur en milieu op bestemming;
- Het stimuleren en ondersteunen van concrete activiteiten, gericht op natuur-, milieuzorg en duurzaam toerisme in de bestemmingsgebieden;
- Het uitdragen van de milieuactiviteiten van Travel Unie in nationaal en internationaal verband.

In deze mission statement aanvaardt Travel Unie een medeverantwoordelijkheid voor het duurzaam maken van het toerisme.

Binnen de externe milieuverantwoordelijkheid wordt een aantal onderdelen onderscheiden, die op verschillende niveaus en samen met verschillende doelgroepen actie behoeven.

Hieronder worden die onderdelen nader belicht.

2.1 Het aanreiken van een breed aanbod van duurzame reizen

2.1.1 Doel

Het doel is om aan het einde van de planperiode alle door Travel Unie aangeboden producten te hebben getoetst op hun gevolgen voor natuur en milieu en milieu- en natuurschadende elementen - waar mogelijk - te hebben bijgesteld. Milieu onvriendelijke activiteiten zullen niet meer worden aangeboden of gepropageerd. Het Travel Unie keurmerk 'Groene Duim' zal hopelijk steeds vaker mogen worden uitgedeeld aan accommodaties en in de toekomst aan gehele bestemmingen.

2.1.2 Beleid

Teneinde een assortiment aan duurzame reizen en bestemmingen te kunnen bieden, wordt ten eerste het huidige aanbod aan reizen systematisch op duurzaamheid getoetst. Tegelijkertijd worden ook reizen ontwikkeld die de toets der duurzaamheid kunnen doorstaan.

2.1.3 Stand van zaken

Om accommodaties te toetsen op duurzaamheid is door Travel Unie het milieukeurmerk de 'Groene Duim' ontwikkeld. In de winter vakantiebrochures 2000/2001 van de Travel Unie merken Arke (sneeuw) en Holland International (HI) (sneeuw) en ISROPA Egypte en Cyprus, zijn accommodaties opgenomen, die zich positief onderscheiden door hun beleid op het gebied van natuur, milieu en omgeving. Deze accommodaties zijn te herkennen aan een groene duimafdruk. Als dit logo bij een accommodatie staat vermeld, betekent dit dat de desbetreffende accommodatie getoetst is op zijn beleid en dat men daar op een positieve manier bezig is met het terugdringen van natuur- en milieubelasting.

Op het gebied van excursies en activiteiten die door onze klanten op de bestemmingen worden ondernomen, loopt een onderzoek naar de milieugevolgen van het door Travel Unie aangeboden assortiment. Dit onderzoek moet resulteren in een set van natuur en milieuvriendelijke criteria voor aangeboden activiteiten

Het mag duidelijk zijn dat veranderingen in het aanbod, die leiden tot milieuwinst, niet altijd klakkeloos kunnen worden doorgevoerd. Langlopende verplichtingen, het gebrek aan alternatieven en de concurrentiepositie van Travel Unie zijn voorbeelden van redenen die een snelle omschakeling naar 'duurzaam' in de weg staan. Vaak zal het dan ook zaak zijn om samen met de gecontracteerde partij (accommodatie of activiteit) of de gehele bestemming toe te werken naar verbeteringen op milieugebied.

De groene duim wordt toegekend aan accommodaties of bestemmingen die goed scoren op een aantal van de onderstaande criteria:

- afvalzorg
- waterbesparing
- afvalwater zuivering
- energiebesparing
- zorg voor het landschap/lokale architectuur
- gebruik van lokale of biologische voedingsmiddelen
- aandacht voor sociaal-culturele aspecten
- natuur en milieu informatie en activiteiten

In de praktijk blijkt het voor alle milieukeurmerken uitermate moeilijk te zijn om milieu inspanningen te kwantificeren. Het ene hotel is het andere niet en dat geldt ook voor de verschillende bestemmingen. Daarom zijn de vier eerste criteria waarop de Groene Duim toetst de belangrijkste. Daaraan moet in ieder geval worden voldaan wil de accommodatie een Groene Duim kunnen krijgen.

De accommodatie moet niet alleen het ontstaan van afval voorkomen (door bijvoorbeeld met retour- of bulkverpakkingen voor eten en drinken te werken) maar ook scheiden en gescheiden aanbieden voor verwerking.

Op het gebied van waterbesparing dient de accommodatie waterbesparende voorzieningen te hebben geïnstalleerd, zoals waterbesparende douchekoppen en doorstroom begrenzers. Daarnaast moet een actief beleid worden gevoerd om de klant aan te sporen zuinig met water om te gaan.

Het afvalwater moet hetzij worden afgevoerd naar de plaatselijke rioolwater zuiveringsinstallatie, dan wel door de accommodatie zelf mechanisch en biologisch worden gereinigd. In geen geval mag het afvalwater ongezuiverd op het oppervlaktewater worden geloosd.

Op het energie vlak, moeten spaarlampen (A of B) en andere energie zuinige voorzieningen zijn geïnstalleerd en moet de klant worden gewezen op de rol die hij bij het zuinig omgaan met energie kan vervullen

De overige criteria zijn flexibeler in hun toepassing. Afhankelijk van de bestemming wordt de lat voor het verkrijgen van een Groene Duim gelegd bij vijf t/m zeven criteria vervuld. In bestemmingen met een groot milieubesef en een goed ontwikkelde (milieu)infrastructuur, zoals Oostenrijk en Zwitserland, ligt de lat hoog, in andere bestemmingen lager.

De Groene Duim is geboren uit een veelheid aan bestaande milieukeurmerken in het Alpengebied die allemaal hun eigen - vooral naar de hotelsector gerichte - criteria en controle mechanismen hebben. Om een communicatie instrument richting de klanten van Travel Unie te hebben, is gekozen voor de Groene Duim, die voor een deel overigens wel gebruik maakt van de controlemechanismen van de bestaande milieukeurmerken.

Naast de genoemde wintergidsen is de Groene Duim in een aantal zomergidsen voor opgenomen. Voor een overzicht van Groene Duimen wordt verwezen naar *bijlage I*.

2.1.4 Toekomst

Binnenkort wordt de Groene Duim voor wat betreft het ontvangst door de klant geëvalueerd. Bij een positief resultaat wordt toegewerkt naar het opnemen van Groene Duim accommodaties in alle brochures van Travel Unie. Bekeken wordt of er ook een Groene Duim-achtig systeem van criteria kan worden opgezet voor excursies en activiteiten die door Travel Unie worden aangeboden. Wanneer dan ook de transport component duurzaam kan worden ingevuld, is het mogelijk om aan complete reizen het predikaat duurzaam te verlenen.

2.2 Transport naar de vakantiebestemming

2.2.1 Doel

Het doel is om milieuvriendelijke transportmiddelen in te kopen en aan te bieden.

2.2.2 Stand van zaken

Van de trits transport, accommodatie en activiteiten waaruit een reis meestal is samengesteld, is het onderdeel transport het moeilijkst in ecologische zin duurzaam te maken. Alle transportmiddelen hebben nu eenmaal rechtstreeks en/of indirect gevolgen voor natuur en milieu. Wel is het zo dat het ene transportmiddel (met name de atmosfeer) meer verontreinigt dan het andere. Bij de keuze van transportmiddelen wordt, waar mogelijk, door Travel Unie gekeken naar de milieuscore binnen hun klasse.

Een andere regel die op milieugebied in de luchttransport sector geldt, is dat nieuwere toestellen zuiniger en dus beter zijn voor het milieu dan oudere toestellen. Wat dat betreft is Transavia met zijn jonge vloot als grootste luchttransporteur voor Travel Unie een goede keuze.

Ook de touringcar scoort voor kortere en middellange trajecten binnen Europa goed op de milieuladder en wordt aangeboden richting Alpen en voor rondreizen binnen Europa. Travel Unie ziet er op toe dat op internationale trajecten alleen bussen worden ingezet die het keurmerk busbedrijf voeren.

Voor het nationale excursie programma van Holland International Destination Management (HIDM) is de vaste buspartner de Firma Hellingman uit Zaandam, die de beschikking heeft over een moderne gecertificeerde busvloot.

De HIDM rondvaartvloot werd in de verslagperiode uitgebreid met een nieuw vlaggeschip de Anton Dreesmann. Dit dieselelektrisch aangedreven schip werd ontwikkeld en gebouwd met

milieusubsidies van de gemeente Amsterdam en de NOVEM. De Anton Dreesmann is het prototype voor de vlootvernieuwing van de huidige tien rondvaartboten, die voor de komende jaren op stapel staat.

2.2.3 Toekomst

Naast de gemelde vernieuwing van de rondvaart vloot wordt er op transportgebied in ANVR kader gewerkt aan een zogenaamde mobiliteitsmeter. Deze meter moet voor de klant inzichtelijk maken wat de milieugevolgen van de keuze van een bepaald transportmiddel zijn en hem aansporen om een milieuvriendelijker alternatief te kiezen. Ook in ANVR kader wordt gewerkt aan de introductie van een certificatiesysteem waarmee reizigers op vrijwillige basis hun CO2 uitstoot kunnen compenseren door middel van te planten bomen. Dit systeem, ontwikkeld door Trees for Travel, moet op vrijwillige basis door de reisbureaus worden aangeboden.

2.3 Scholing van medewerkers in duurzaam toerisme

2.3.1 Doel

Het doel van de trainingen is om aan het einde van de planperiode het personeel dat bij de inkoop en verkoop van het Travel Unie reisproduct betrokken is, samen met de Travel Unie reisleiding, te hebben geïnformeerd over duurzaamheidsaspecten. Er moet goede tweerichtingscommunicatie met reisleiding over natuur- en milieusituatie op de bestemmingen tot stand komen. De productmanagers en inkopers geven bij het samenstellen van hun producten actief inhoud aan het begrip duurzaam toerisme.

2.3.2 Beleid

Voor een goede doorwerking van het milieubeleid in het productassortiment is het noodzakelijk dat met name de product managers en inkopers van de verschillende producten binnen ons bedrijf over voldoende kennis beschikken om bewuste keuzes te maken ten aanzien van de duurzaamheid van het product. Om deze kennis te ontwikkelen worden deze groepen medewerkers systematisch getraind.

Een andere doelgroep binnen het bedrijf die een belangrijke rol kan spelen bij het actief uitdragen van de duurzaamheidsboodschap, is de reisleiding. Ook deze groep zal systematisch worden bijgeschoold ten aanzien van de verschillende aspecten van duurzaamheid. Omdat de reisleiding goed van de omstandigheden op de bestemmingen op de hoogte is, zal het contact over duurzaamheidsaangelegenheden met deze groep in navolging van Preussag in toenemende mate het karakter van een tweerichtingsverkeer gaan dragen. Van belang is hier te constateren dat het begrip duurzaamheid niet beperkt is tot natuur en milieu, maar ook culturele en sociale aspecten bevat. Ook aan gevoelige onderwerpen als hoe als reisleiding om te gaan met het fenomeen seksueel misbruik van kinderen op vakantie-bestemmingen, wordt in de voorlichting aan de reisleiding op die bestemmingen waar dit voorkomt aandacht besteed. Overigens is uit een interne enquête onder de Travel Unie reisleiding in probleemgebieden gebleken dat reisleiders niet rechtstreeks met het fenomeen te maken hebben.

Om het contact over dit onderwerp te structureren werd binnen het bedrijf een meldpunt seksueel misbruik van kinderen op vakantiebestemmingen ingesteld. Over deze problematiek wordt door Travel Unie nauw contact gehouden en samengewerkt met ECPAT, een internationale niet gouvernementele organisatie die zich inzet om seksueel misbruik van minderjarigen wereldwijd terug te dringen.

2.3.3 Stand van zaken

Alle inkopers en product managers van Holland International werden in de verslagperiode voorgelicht. Datzelfde geldt voor de product managers van Arke. Dat gebeurde in trainingssessies van zo'n anderhalf uur, waarin het duurzaam toerismebeleid werd uitgelegd. Ook werd er aangegeven op welke wijze deze doelgroepen daar een bijdrage aan konden leveren. Samen met de Holland International inkopers is tijdens trainingssessies een checklist in verscheidene relevante talen (Engels, Frans, Spaans) opgesteld, teneinde makkelijker met accommodatiemanagers te kunnen praten over duurzaamheid.

In afwachting van de taakverdeling tussen eigen inkoop, inkoop via Thomson en via TUI GROUP is de training van inkopers voorlopig even opgeschort.

De reisleiding van Holland International, Arke en FIT is - voor zover zij in groepsverband in Nederland bijeen komen - geïnstrueerd over het milieubeleid en de gevolgen en mogelijkheden daarvan voor hun functioneren als vraagbaak en gids voor klanten op de bestemming. Er vindt echter, op een enkele uitzondering na, nog geen communicatie plaats met de reisleiding over de milieusituatie op de bestemmingen.

Een derde doelgroep die van groot belang is bij het doorgeven van ons streven naar duurzaam toerisme zijn de medewerkers van de reisbureaus.

Tijdens de Sterrenparade van 1999 hebben alle reisbureau-medewerkers een korte voorlichting over het duurzaamheidsbeleid gevolgd. Alle Arke en Holland International reisbureau-managers werden in regionale bijeenkomsten uitgebreider ingeleid in het duurzaamheidsbeleid van Travel Unie en hun mogelijke rol daarbij. Samen met de reisbureaugroep werd een handout ontwikkeld met milieutips voor de reiziger die de milieubrochure van het ANVR moet vervangen. Deze handout wordt op verzoek aan de klanten verstrekt.

2.3.4 Toekomst

Door de nieuwe touroperating organisatie zitten er nieuwe personen op sleutelfuncties. Mede daarom zal in 2001 een nieuwe trainingsronde van start gaan. Bij overheveling van de inkoop naar andere internationale bedrijfsonderdelen is een goed afgestemde internationale aanpak van de milieuvriendelijke inkoop essentieel. De Nederlandse ervaringen, die op een aantal gebieden verder gaan dan de Engelse en Duitse, kunnen daarbij een richtsnoer zijn. Er zijn concrete plannen om met medewerkers van vijf reisbureaus een uitgebreider scholingstraject op milieugebied in te gaan.

2.4 Een goed geïnformeerde klant kiest voor duurzaamheid

2.4.1 Doel

Het doel is dat aan het einde van de planperiode 'milieu' een geïntegreerd onderdeel is in alle gidsen. Daardoor worden klanten goed geïnformeerd over de keuzes die zij voor een beter milieu kunnen maken en er wordt de gelegenheid geboden zelf een actieve bijdrage aan milieubeheer op bestemming te leveren. De reisbureau-medewerkers zullen goed geïnformeerd zijn over alle aspecten van het duurzaamheidsbeleid.

2.4.2 Beleid

Het is van groot belang om de klant actief te betrekken bij het duurzame product dat Travel Unie aanbiedt. Ten eerste moet de klant onze duurzame producten ook werkelijk kopen en ten tweede kan de klant zelf een belangrijke actieve bijdrage leveren aan een goed milieubeheer op de bestemmingen.

Goede informatie over het milieu in relatie tot reis, verblijf en activiteiten is hiervoor de sleutel. Voor een goede informatievoorziening aan de klant staan vier kanalen ter beschikking: de gids, het reisbureau, de reisleiding en internet.

De medewerkers van onze reisbureaus worden in de planperiode bijgeschoold op milieugebied (zie over dit laatste punt 2.4.1 trainingen).

2.4.3 Stand van zaken

In een aantal gidsen is naast de algemene informatie over duurzaam toerisme de 'Groene Duim' opgenomen, die aangeeft dat een accommodatie duurzaam is (zie voor een uitgebreide uitleg 2.1). Tevens staat er bij relevante bestemmingen een waarschuwing van ECPAT. Deze waarschuwing is bedoeld om de mensen erop attent te maken dat seksueel misbruik van kinderen verboden is en leidt tot gevangenisstraf. Ook in Nederland kan deze misdaad, in het buitenland begaan, worden bestraft.

In een aantal brochures wordt de klant erop attent gemaakt dat de folder 'Reiswereld en de zorg voor het milieu' op de reisbureaus verkrijgbaar is. In deze folder staat de strategie beschreven waarmee de Nederlandse reisindustrie werkt aan een beter milieu, maar ook hoe de vakantieganger zelf hieraan een bijdrage kan leveren.

Inmiddels is de ANVR milieubrochure, die niet verplicht uitgereikt hoefde te worden, vervangen door een brochure met daarin de algemene ANVR reisvoorwaarden.

In deze folder is een verkorte weergave van de milieufolder opgenomen. Deze folder, die in een oplage van 2.6 exemplaren is gedrukt, moet verplicht samen met de reisbescheiden aan iedere klant worden meegegeven.

In een aantal brochures wordt naast de informatie over de ANVR folder, aan de klant gemeld dat Travel Unie via moedermaatschappij Preussag actief meedoet aan het Tour Operators Initiative for Sustainable Tourism Development.

De gidsen zelf zijn inmiddels ten dele op proef voorzien van barcodes (80% van de reisbrochures in de gehele branche is voorzien van een barcode) met als doel een betere greep te krijgen op de enorme hoeveelheden die jaarlijks over de balie gaan. Verwacht mag worden dat een beter inzicht leidt tot minder gidsen en dus tot minder belasting voor het milieu. Per seizoen (winter en zomer) worden er door Travel Unie gemiddeld 60 verschillende 4-kleuren brochures en meer dan 30 prijsbijlagen geproduceerd.

2.4.4 Toekomst

Het is de bedoeling dat er in alle toekomstige brochures algemene teksten over milieu komen te staan en (afhankelijk van de eerder genoemde evaluatie) in alle brochures groene duimen voor accommodaties en bestemmingen worden opgenomen.

Omdat nieuwe informatiedragers ook in de reisbranche een toenemend belangrijke rol gaan spelen, wordt de milieuwebsite verder uitgebouwd en regelmatig bijgewerkt met relevante informatie over de verschillende aspecten van duurzaamheid in relatie tot onze producten. Tevens wordt gestreefd naar een link naar de verschillende product websites en - voor de interne communicatie over milieu - ook op het Travel Unie intranet.

2.5 Nieuwe duurzame producten en bestemmingen

2.5.1 Doel

Het doel is om aan het einde van de planperiode een herkenbaar aantal duurzame producten en associaties tot stand te hebben gebracht.

2.5.2 Beleid

Naast het doorlichten en verbeteren van het huidige productaanbod, wordt ook gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe duurzame producten. Deze ontwikkeling zal - zeker in de conceptuele fase - zoveel mogelijk geschieden in samenwerking met maatschappelijke partners in Nederland en in de (potentiële) bestemming(s)land(en).

2.5.3 Stand van zaken

Voorbeeld van zo'n conceptuele productontwikkeling is het project Wintersport 2005 waarbij 20 partners uit Nederland en Oostenrijk hun duurzame visie en wensen ten aanzien van de duurzame wintersportvakantie voor de toekomst op papier zetten. Een ander voorbeeld van conceptuele productontwikkeling is het verbeteren van het toeristisch product Curaçao en Bonaire. Deze activiteit geschiedt eveneens in nauwe samenwerking met o.a. de ANWB en de Antilliaanse overheid.

Tot deze duurzame productontwikkeling wordt ook het aangaan van strategische allianties (binnen en buiten de sector) ten bate van het duurzaamheidsbeleid van Travel Unie en haar merken gerekend.

Voorbeeld van een dergelijke alliantie is: FIT en Cliniclowns (organisatie die zorgt voor ontspanning en afleiding van zieke kinderen).

Een voorbeeld van een in alle opzichten duurzaam product is Arke 'Landelijk Genieten', waarbij - mits het transport per openbaar vervoer geschiedt - de reis in alle onderdelen (transport, accommodatie en activiteiten) duurzaam is.

2.5.4 Toekomst

Het huidige aanbod aan nieuwe duurzame producten en bestemmingen wordt in nauwe samenspraak met de merken/afdelingen uitgebreid. Maatschappelijke allianties worden aangegaan tussen de Travel Unie merken en niet gouvernementele organisaties die maatschappelijke doelen dienen.

2.6 Natuur en milieu op de bestemming

2.6.1 Doel

Stimuleren en ondersteunen van concrete activiteiten gericht op de bescherming van natuur en milieu en door duurzaam toerisme in bestemmingsgebieden.

2.6.2 Beleid

Waar mogelijk worden concrete initiatieven ter bescherming van natuur en milieu in bestemmingsgebieden ondersteund.

2.6.3 Stand van zaken

Binnen het spectrum van bestemmingen van Travel Unie wordt met een aantal specifiek samengewerkt om natuur en milieu te beschermen en duurzaam toerisme te bevorderen.

De Nederlandse Antillen (met name Curaçao en Bonaire), de Alpen (met name Oostenrijk, Salzburgerland en Zwitserland, Wallis), Suriname (als toekomstige bestemming), Costa Rica en Kreta zijn voorbeelden van dergelijke bestemmingen.

Dat samenwerken gebeurt soms heel concreet, zoals de materiële steun aan de CHATA ecokamer in het Lions Dive Hotel op Curaçao en de adoptie van schildpaddennesten op Kreta. In andere gevallen gebeurt dit meer in de vorm van praktijk gericht onderzoek en steun bij toeristische beleidsontwikkeling.

Een volledige lijst van samenwerkingsactiviteiten is opgenomen in *bijlage II*.

2.6.4 Toekomst

Het is de bedoeling om deze activiteiten verder uit te bouwen, vanzelfsprekend binnen de financiële en personele mogelijkheden. Verder wordt de samenwerking en afstemming gezocht met soortgelijke projecten van andere onderdelen van het TUI Concern.

2.7 Nationaal: meetrekken en uitdragen

2.7.1 Doel

Het streven is om aan het einde van de planperiode Travel Unie in ANVR kader nog steeds voorop te laten lopen qua duurzaamheid, gevolgd door een aantal andere touroperators. De brancheorganisatie zal nog steeds actief zijn op het terrein van duurzaam toerisme en legt (idealiter) branchebreed duurzaamheidseisen op.

2.7.2 Beleid

Te ver voorlopen kan - zelfs op het gebied van duurzaamheid - de concurrentiepositie van Travel Unie schaden. Het is dus niet alleen voor natuur en milieu van belang om ook de concurrentie, belangenverenigingen het toeristisch onderwijs en andere relevante spelers mee te trekken in het streven naar duurzaamheid

2.7.3 Stand van zaken

Meest aangewezen weg is om dit te doen via het ANVR, dat zich in de afgelopen jaren steeds actiever is gaan bewegen op het terrein van duurzaamheid. Dat gebeurt met name in de werkzaamheden van de ANVR - werkgroep Duurzaam Toerisme en de daaronder hangende groepen op deelgebieden van het thema duurzaamheid - waarin Travel Unie actief participeert.

Daarbij is de insteek dat - waarin een koepelorganisatie de snelheid vaak door de langzaamste wordt bepaald - Travel Unie zich niet schaamt om (ook) op het gebied van duurzaamheid een voortrekkersrol te vervullen.

Belangrijke mijlpaal in dit kader was het bindend besluit van de Vereniging van Reis Organisatoren (VRO) van 15 december 2000 waardoor alle aangesloten toeroperator leden van de ANVR per april 2003 verplicht zijn volgens een zogenaamd productgericht milieuzorg systeem (PMZ) aandacht te geven aan milieu in relatie tot hun touroperator activiteiten.

In ANVR kader wordt verder gewerkt aan een methode om de milieubelasting van transport aan reizigers duidelijk te maken ten einde de reizigers te bewegen voor milieuvriendelijkere alternatieven te kiezen. In dat zelfde gebied wordt in ANVR verband begewerkt naar een vrijwillig systeem van CO2 compensatie van reizen.

Via de werkgroep Duurzaam toerisme participeert Travel Unie ook in het werk van de maatschappelijk breder opgezette 'Initiatiefgroep Uitgaand Toerisme Natuur en Milieu' waarin initiatieven op het gebied van duurzaam toerisme worden gecoördineerd tussen bedrijfsleven, milieu en natuurgroepen en de toeristische sector.

Op het gebied van het toeristisch onderwijs is Travel Unie een van de sponsors van de Leerstoel voor Duurzame Toeristische Ontwikkeling aan de Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer (NHTV) en consortium partner in het op duurzaamheid gerichte onderwijs programma voor het Middelbaar Toeristisch Onderwijs (MTRO) het door Senter gefinancierde project de Groene Draad.

Om naar de eigen medewerkers toe duidelijk te maken waar Travel Unie op duurzaamheidsgebied mee bezig is, wordt ter zake - in goede afstemming met de afdeling pers & public relations - een actief PR beleid worden gevoerd.

2.8 Internationaal

2.8.1 Doel

Het uitdragen van de Travel Unie activiteiten op milieugebied in internationaal verband

2.8.2 Beleid

Dezelfde wet van de remmende voorsprong die in het nationale beleid werd gesignaleerd, geldt ook internationaal. In een steeds internationaler wordend spelersveld is het van belang

elkaar goed in de gaten te houden en met gelijkgestemde collega touroperators samen te werken op het gebied van duurzaamheid.

2.8.3 Stand van zaken

Door het feit dat de manager duurzaam toerisme één dag in de week voor de milieufdeling van het Preussag concern werkt, is - naast de doorwerking van de Preussag-concernfilosofie op milieugebied - ook de communicatie over internationale ontwikkelingen op het vlak van duurzaamheid gewaarborgd.

Waar vanuit de eigen (Travel Unie) verantwoordelijkheid van de manager duurzaam toerisme contacten worden onderhouden met de bestemmingen en bestemmingslanden waar Travel Unie zaken mee doet (of mee denkt te gaan doen), lopen de contacten met internationale organisaties voornamelijk via de milieufdeling van het Preussag concern.

Via dat kanaal is onder andere in nauwe samenwerking met het VN Milieuprogramma (UNEP), de Wereld Toerisme Organisatie (WTO) en UNESCO met andere duurzaam denkende touroperators samen gewerkt aan de oprichting van een internationale organisatie van duurzame touroperators, het Tour Operators Initiative for Sustainable Tourism Development (TOI).

In het kader van de Leerstoel heeft Travel Unie de internationale TUI Award for Sustainable Tourism Development ingesteld, een geldprijs van 1000 Euro voor de beste scriptie op het terrein van duurzame toeristische ontwikkeling.

3. Intern Milieubeleid

Wie zich zorgen maakt over de gevolgen van zijn product voor mens en natuur in bestemmingslanden moet ook de zaken in eigen huis goed voor elkaar hebben. Dat is een belangrijke reden voor een actief intern milieubeleid van Travel Unie. Ook voor dit beleid werd een mission statement opgesteld en door de Travel Unie raad van bestuur geaccordeerd. Deze mission statement vormt de basis voor het interne milieubeleid dat wordt gecoördineerd door de milieufdeling van Travel Unie.

Mission Statement Bedrijfsinterne Milieuzorg

Travel Unie stelt zich tot doel om de interne bedrijfsvoering in al zijn facetten en op alle locaties van de onderneming zo milieuvriendelijk en duurzaam mogelijk te maken.

Een bedrijfsvoering waarbij zorgvuldig met het milieu wordt omgegaan is onze bijdrage aan het verwezenlijken van een duurzame samenleving. Daarbij zal onder meer aandacht worden geschonken aan het afval, de energie, het transport, de 'huishouding', de kantoorinrichting en het kantoomateriaal en de duurzaamheid van nieuwbouw en vernieuwbouw.

De acties

- bij 'afval' wordt gestreefd naar het voorkomen van het ontstaan van afval met speciale aandacht voor papier. Waar toch afval ontstaat dient dit systematisch gescheiden te worden ingezameld en voor hergebruik aangeboden te worden
- bij 'energie' worden activiteiten ondernomen om het energieverbruik in de bedrijfsgebouwen en op de werkplek terug te dringen, deels door technische maatregelen en deels door gedragsveranderingen
- bij 'transport' zullen de activiteiten erop zijn gericht om het aantal door het personeel gereden autokilometers terug te dringen ten gunste van transport op minder milieubelastende manier (openbaar vervoer, fiets, carpoolen, teleworking, teleconferencing, vergaderplanning)
- bij 'huishouding' wordt gestreefd naar een manier van onderhoud waarin milieuvriendelijke producten worden toegepast. Ook de zorg voor een milieubewust kantineassortiment en -management vallen hieronder
- bij 'kantoorinrichting en -materiaal' wordt gestreefd naar het preferent aanbieden van milieuverantwoorde producten
- bij duurzame 'nieuwbouw en vernieuwbouw' worden milieuaspecten (bouwmaterialen, afval, energie, water, etc.) vanaf de planningsfase ingebracht en verder meegenomen

Bij een aantal van de onderstaande doelen wordt gesproken over 'relatieve' hoeveelheden en aantallen. Dat is gedaan omdat Travel Unie een dynamisch bedrijf is, dat groeit en krimpt in omvang en activiteiten, ook voor wat betreft de locaties waar het bedrijf actief is. Zo is in de verslagperiode Kras SterVakanties de Travel Unie gelederen komen versterken, wat het aantal gereden kilometers en gekopieerde vellen papier in absolute zin heeft doen toenemen. Om toch een meetbaar resultaat te behalen wordt er dus zoveel mogelijk een relatieve meting toegepast.

In veel gevallen waren overigens aan het begin van de verslagperiode geen cijfers bekend; pas in de loop van die periode werden namelijk inkoopactiviteiten gezamenlijk ondernomen en geconcentreerd in Enschede dan wel Rijswijk.

Overigens geldt voor nagenoeg alle maatregelen die in het kader van het interne milieubeleid worden genomen, dat zij niet alleen het milieu sparen maar ook de portemonnee. Door een betere beheersing van input, gebruik en output kan beter worden gestuurd en besparingsinvesteringen verdienen zich over het algemeen binnen een - uit bedrijfseconomisch perspectief - redelijke termijn terug.

3.1 Afval

3.1.1 Doel

Het doel is om aan het einde van de planperiode in 2002 de relatieve hoeveelheid verbruikt papier terug te hebben gebracht met 25 %; de hoeveelheid afval nog meer terug te brengen dan het bereikte percentage van 75% voor het hele bedrijf; het gerealiseerde percentage van 99% gebruikt papier dat is aangeboden voor hergebruik te behouden; 50% meer gemaakte tweezijdige kopieën en prints.

3.1.2 Beleid

Gestreefd wordt naar het systematisch terugbrengen van de hoeveelheid afval die binnen Travel Unie wordt geproduceerd. Daarbij geldt dat het voorkómen van (het ontstaan van) afval voorop staat. Dat kan bijvoorbeeld door het kiezen van andere materialen of processen (voorbeeld: dubbelzijdig kopiëren en printen). Wanneer toch afval ontstaat wordt bekeken of hergebruik in de oorspronkelijke vorm mogelijk is; zo niet dan wordt bezien of het restproduct voor hergebruik in een andere vorm kan worden aangeboden. Pas in laatste instantie worden onze restproducten via betrouwbare kanalen voor een zorgvuldige eindverwerking aangeboden.

3.1.3 Stand van zaken

Waar in de hoofdvestigingen in Enschede al geruime tijd papier en karton werd gescheiden van het overige afval, zijn in Rijswijk in januari 1999 bureaucollectoren voor papierscheiding geplaatst met afvalbakjes voor het restafval en groepscollectoren voor papier, karton, KCA, batterijen en tonercartridges. De 600 overtollige prullenbakken in Rijswijk zijn voor hergebruik aangeboden aan een kringloopbedrijf. Door de invoering van dit reststoffen scheidingssysteem is het restafval in Rijswijk afgelopen jaar met 75% verminderd; Daardoor konden ook de kosten van het ophalen van het restafval worden teruggebracht. Het gescheiden wit papier wordt verkocht aan het recycle bedrijf, het bonte papier wordt door hen gratis meegenomen.

Om de hoeveelheid papierafval verder te verminderen worden op dit moment de kopieermachines systematisch vervangen door machines die dubbelzijdig kunnen kopiëren. In Rijswijk is per januari 2001 85%, Rijswijk telt 11 kopieermachines, vervangen en in Enschede 30% van de kopieermachines.

Voor kleinere vestigingen is het beeld van scheiden en gescheiden ophalen van reststoffen wat minder duidelijk, maar via een gezamenlijk afvalophaalcontract in 2001 moet ook daar de afvalsituatie goed worden geregeld. Al met al wordt van het papierafval in de vestigingen, waar scheiding van afval is doorgevoerd, 95% aangeboden voor hergebruik.

Tegelijk met de plaatsing van het inzamelsysteem is ook op afval gebied in Rijswijk het voorlichtingstraject gestart. Medewerkers worden aangespoord en bijgestuurd naar een nog effectievere afvalscheiding.

3.1.4. Toekomst

In de nieuwe vestiging in Enschede wordt een afvalstelsel ingevoerd dat identiek is aan het systeem in Rijswijk. Voor zover daar nog geen afvalscheidingssystemen aanwezig zijn (zoals wel het geval bij de vestiging in Badhoevedorp en in het gebouw Rivierstaete in Amsterdam) worden afvalscheidingssystemen geïntroduceerd in de vestigingen in Rotterdam en Ammerzoden en bij de bestaande en nieuwe formule reisbureaus.

In Rijswijk en Enschede zijn per 31 oktober 2001 alle kopieermachines vervangen door machines die dubbelzijdig kunnen kopiëren. Er wordt een campagne opgezet om het tweezijdig kopiëren te bevorderen.

Voor het papierverbruik en de productie van afval worden monitoringsystemen opgezet om beter zicht te krijgen op de omgang met papier en de afvalsystemen.

In de overige kantoren worden eveneens een passend afvalscheidingssysteem ingevoerd.

Het gebruik van verpakkingen van brochures en drukwerk wordt in kaart gebracht en waar mogelijk aangepast.

3.2 Energie

3.2.1 Doel

Het doel is een daling van het energieverbruik aan het einde van de planperiode van gemiddeld 20% te bewerkstelligen en er worden standaard energiezuinige apparaten geïntroduceerd.

3.2.2 Beleid

Binnen Travel Unie wordt energie (behalve voor transport) gebruikt voor verlichten, verwarmen, ventileren, koelen en voor het voeden van een scala aan elektrische apparaten.

Door de energiebehoeften, vooral van computers en toebehoren, de nieuwe zuinige technologieën en de noodzakelijke renovaties beter op elkaar af te stemmen, wordt gestreefd naar een bezuiniging op gas- en elektraverbruik in combinatie met een verbetering van het rendement. Dat geldt in eerste instantie voor de grotere kantoorgebouwen in eigen beheer binnen het concern en via een zekere standaardisering ook voor de reisbureaus. Voor het energieverbruik van apparaten geldt dat bij aanschaf en vervangen scherper gelet wordt op energieverbruik; daarnaast worden de energiebesparingsmogelijkheden van de apparaten beter benut. Samen met een actieve rol van de gebruiker bij het zuinig omgaan met energie moet dit tot een aanzienlijke besparing leiden.

3.2.3 Stand van zaken

De meeste kopieermachines op de hoofdkantoren zijn inmiddels uitgerust met een energiespaarfunctie, die door de gebruiker na het kopiëren geactiveerd moet worden.

In Rijswijk zijn tijd klokken op de boilers gezet. Deze boilers warmen het water 's nachts op (op voordelige nachtstroom) en overdag staan de boilers door de tijd klokken uit omdat er dan voldoende warm water is.

Een testproject voor de installatie van bewegingsschakelaars voor verlichting van het hoofdgebouw in Rijswijk, heeft uitgewezen dat dit systeem in de praktijk goed werkt. Er is dan ook besloten om de hele Rijswijkse vestiging met deze schakelaars uit te rusten. Het gaat om een vervanging van het huidige schakelsysteem door bewegingsschakelaars per 8 lichtbakken of per afgeschermd ruimte om te voorkomen dat de verlichting onnodig brandt. Het systeem zorgt ervoor dat de lichten aangaan bij het betreden van een ruimte. Mocht er geruime tijd geen sprake van beweging zijn in een bepaalde ruimte dan schakelen de lichten zichzelf automatisch weer uit.

	1999	2000
Gas in m3	81324	83729
Elektra in kw	53166	41124
Water in m3	5175	5300

Gas, electra en water verbruik Travel Unie 1999 en 2000

3.2.4 Toekomst

Een mogelijke bijdrage aan een duurzaam energieverbruik zou 'Groene Stroom' kunnen zijn, maar op dit moment is 'Groene Stroom' voor zakelijke kleinverbruikers veel duurder dan gewone stroom. In 2001 wordt de energiemarkt gedeeltelijk geliberaliseerd en wordt er opnieuw gekeken naar de haalbaarheid (om een deel) van de stroom 'groen' in te kopen.

Ook in het kantorencomplex in Enschede is een bewegingsschakelaarsysteem, maar dan computer gestuurd, in de nieuwbouw opgenomen. Aan een verlichtingsplan voor de reisbureaus wordt gewerkt.

Computers en met name beeldschermen gebruiken op dit moment nog (relatief) veel stroom; de verwachting is echter dat het stroomgebruik met de voorgenomen introductie van nieuwe apparatuur drastisch zal afnemen. Gekeken wordt naar de mogelijkheden voor introductie van Powersafers voor verschillende apparaten. Het energiestreven van Travel Unie wordt ook meegenomen bij de nieuwbouw van reisbureaus.

3.3 Transport

3.3.1 Doel

Aan het einde van de planperiode (relatief) 10 % minder autokilometers; fiets van de zaak geïntroduceerd; bedrijfsfietsen bij de grote vestigingen; lease contract aangepast met milieuwinst; thuiswerken geaccepteerd fenomeen en in relevante mate ingevoerd; videoconferencing regel.

3.3.2 Beleid

Er zal naar gestreefd worden om het transport van mensen en middelen op de meest milieuvriendelijke manier te laten plaatsvinden. Net als bij het thema afval geldt hier dat het 'voorkomen' van transport de voorkeur heeft boven het zo milieuvriendelijk mogelijk vervoeren van mensen en middelen. De snel opkomende mogelijkheden van de nieuwe communicatiemiddelen kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Te denken valt aan telewerken, mobiel werken en aan een beter gebruik van elektronische communicatie in het algemeen. Streven is verder om het aantal autokilometers, dat in het kader van de bedrijfsvoering (vooral woon- werkverkeer) van Travel Unie gereden wordt, systematisch terug te brengen en te vervangen door fiets en openbaar vervoer als ook door een intensievere benutting van de virtuele middelen. Travel Unie heeft een lease-autopark met ca. 150 auto's. Waar de lease-autokilometers noodzakelijk blijken te zijn is de brandstofkeuze van belang (LPG en diesel voor meer dan 25.000 km per jaar) en wordt gewerkt aan carpooling, een relevante verantwoorde autokeuze en vernieuwende elementen in het leasecontract. Daarnaast worden er diverse initiatieven ontwikkeld en gesteund die het fietsen aantrekkelijker maken.

3.3.3 Stand van zaken

Om het systematisch terugbrengen van autokilometers te bevorderen is er een project met drie types fietsen gestart: de dienstfiets, leenfiets en de fiets van de zaak.

De vestiging Amsterdam/Rivierstaete heeft twee Kronan fietsen aangekocht, die dienen als dienstfiets. Deze zijn in plaats van de dienstauto gekomen en worden ingezet als handig en milieuvriendelijk vervoermiddel om bijvoorbeeld tickets en vouchers af te geven bij hotels.

Daarnaast zijn er in Rijswijk, Enschede en Amsterdam leenfietsen voor alle medewerkers. Ze worden gebruikt voor het doen van boodschappen. Op 1 november 2000 is de fiets van de zaak geïntroduceerd. Werknemers kunnen in ruil voor hun OV-jaarkaart of reiskostenvergoeding een fiets van de zaak krijgen. Voor medewerkers die niet van de regeling gebruik kunnen maken, is het mogelijk een fiets te kopen met korting.

In Rijswijk is een douche gebouwd voor mensen die op de fiets naar hun werk komen en weer fris achter hun bureau willen zitten. Ook in het nieuwe pand in Enschede wordt zo'n douche geïnstalleerd. Het fietsenplan zal overigens niet alleen milieuwinst opleveren, maar vaak ook winst in tijd, stressvermindering en gezondheid.

Er zijn carpoolborden opgehangen in Rijswijk en in Enschede om mensen die van het kantoor in Rijswijk naar het kantoor in Enschede of andersom reizen, zo veel mogelijk te stimuleren om met meerdere personen voor één auto te kiezen.

In Zaandam is op 24 maart 2000 de milieuvriendelijke rondvaartboot 'Anton Dreesmann' van Holland International Destination Management (HIDM) te water gelaten. Een elektromotor drijft deze boot fluisterzacht aan. De elektromotor wordt gevoed door een op constante toeren en temperatuur draaiende diesel generator. De aan de uitlaat van deze generator gekoppelde katalysatoren en filters nemen de milieubelastende stoffen zoveel mogelijk weg. De Anton Dreesmann is voorzien van een eigen milieulogo in de vorm van een boom. Dit schip is het prototype voor de vernieuwing in de komende jaren van de gehele Holland International rondvaartvloot van 11 schepen.

De beschikbare teleconferencing faciliteiten worden intensief gebruikt en vergemakkelijken het contact tussen de kantoren in Rijswijk, Enschede, Hannover en Ammerzoden zonder dat daar fysieke verplaatsingen voor nodig zijn.

	1999	2000
Aantal lease auto's	165	186
Aantal lease kilometers per auto	40.873	40.534

Aantal leaseauto's en lease kilometers Travel Unie 1999/2000

3.3.4 Toekomst

De plattegronden voor bezoekers van Travel Unie in Rijswijk en de verschillende Travel Unie merken moeten worden aangepast. Het is belangrijk dat tramlijn 17 en de HTM bussen 23 en 18 als mede de regionale Connexion lijnen hierop worden aangegeven. Bezoekers en medewerkers moeten zich bewust worden van het feit dat Travel Unie Rijswijk, en straks ook Enschede, zonder filegevaar letterlijk tot aan de voordeur met openbaar vervoer bereikbaar is. Thuiswerken moet een geaccepteerd fenomeen worden en in relevante mate worden ingevoerd. Tevens zal, in navolging van de videoconferencing, teleconferencing worden gestimuleerd.

Er ligt een idee om iedere werknemer zelf in ruil voor een bepaald bedrag per jaar zijn eigen vervoerspakket te laten samenstellen. Dat idee met potentiële winst voor het milieu wordt nader onderzocht.

Tenslotte wordt ook gedacht aan een beperkte collectieve transport faciliteit van mensen en goederen tussen Enschede en Rijswijk.

3.4 Huishouding

3.4.1 Doel

Het doel is om aan het einde van de planperiode het milieu standaard een punt van aandacht te laten zijn in de contracten met onderaannemers op het gebied van de Travel Unie huishouding. Deze aandacht voor het milieu moet tot een voor het milieu goede performance van de onderaannemers leiden.

3.4.2 Beleid

Bij de dagelijkse onderhouds- en verzorgingswerkzaamheden op de verschillende vestigingen, speelt het milieu een belangrijke rol. Onderaannemers in schoonmaak, tuinonderhoud en catering worden via tenders geselecteerd op hun milieu performance, die ook een deel van het contract uitmaakt. Zij worden op hun verantwoordelijkheden ten aanzien van het milieu gewezen. Samen met hen wordt bezien op welke wijze systematisch milieuverbeteringen doorgevoerd en contractueel vastgelegd kunnen worden.

3.4.3 Stand van zaken

Er is een onderzoek gaande naar het grote verbruik van plastic in de kantine in Rijswijk. Hierbij gaat het vooral om het gebruik van plastic borden, bestek en bekertjes. Uit dit onderzoek zal blijken wat de beste oplossing zal zijn voor het verminderen van het plastic verbruik binnen het bedrijf.

Eind 2000 is een door Douwe Egberts een nieuw koffiebekersysteem in het hoofdkantoor in Rijswijk ingevoerd, aangezien om ARBO technische redenen de porseleinen mokken helaas vervangen moesten worden door een minder zwaar equivalent.

Het nieuwe systeem - waaronder 15 koffieapparaten vallen - bestaat uit houders met dunne plastic inzetbekertjes. Hieraan is een inzamelsysteem gekoppeld voor lege bekertjes en roerstokjes en een retourprocedure waarbij deze worden gerecycled. Dit zelfde systeem wordt in Enschede geïnstalleerd.

In december 2000 is besloten om in alle toekomstige tender procedures en contracten - met name in schoonmaak-, tuinonderhoud-, kantine- en food & beverage contracten, maar ook autolease contracten - een milieuclausule op te nemen. Volgens deze clausule zijn toeleveranciers verplicht om hun milieubeleid ter zake van de te leveren goederen of diensten in de offerte uiteen te zetten. De milieu afdeling onderzoekt de waarde van dit milieubeleid.

3.4.4 Toekomst

Het onderzoek naar het plastic verbruik van het kantoor in Rijswijk wordt begin 2001 afgerond, waaruit conclusies worden getrokken en acties worden ondernomen.

3.5 Kantoorartikelen

3.5.1 Doel

Het is de bedoeling dat aan het einde van de planperiode 50% van het aanbod kantoorartikelen milieuvriendelijk is.

3.5.2 Beleid

Samen met de aanbieders van onze kantoorartikelen wordt toegewerkt naar het aanbieden van een in hoofdzaak milieuvriendelijk pakket aan kantoorartikelen waaruit de medewerkers kunnen kiezen. Bewezen voordelen op milieugebied, bijvoorbeeld artikelen met het milieukeur, krijgen bij de samenstelling van het pakket de voorkeur.

3.5.3 Stand van zaken

Op basis van een tender procedure, waarin milieu een belangrijk thema was, is gekozen voor ASPA, leverancier van kantoorartikelen en computersupplies. Het keuzepakket van kantoorartikelen waaruit medewerkers kunnen kiezen is drastisch teruggebracht tot 101 artikelen, 50% van dit ASPA pakket is milieuvriendelijk.

De belangrijkste winst die hierbij werd geboekt is het kopieer- en printpapier. Er werd overgeschakeld op ASPA papier dat voldoet aan de strenge Scandinavische SWAN milieuvoorschriften.

De gebruikte pulp is enkel afkomstig uit aangeplante bossen en is chloorvrij gebleekt. Verder is de doos waarin het papier is verpakt voor 60% vervaardigd uit hergebruikte materialen.

3.5.4 Toekomst

Voor de overige 50% milieuvriendelijke kantoorartikelen moeten betaalbare milieuvriendelijke alternatieven worden gevonden.

3.6 Nieuwbouw en vernieuwbouw

3.6.1 Doel

Aan het einde van de planperiode zal 'milieu' een geïntegreerd onderdeel zijn van het (ver)nieuwbouwpakket en van het reisbureaubeleid.

3.6.2 Beleid

Bij de nieuwbouw van panden voor Travel Unie wordt reeds in de planfase expliciet aandacht gevraagd voor de integratie van milieuaspecten, met name op energiegebied. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de keuze van bouwmaterialen en de manier van bouwen en de deconstructie in relatie tot het milieu. Diezelfde aanpak wordt in grote lijnen ook voor het renovatie programma van de reisbureaus gehanteerd.

3.6.3 Stand van zaken

In de nieuwbouw in Enschede is milieu op een aantal belangrijke punten al meegenomen. Bij de reisbureaus wordt bij de vernieuwbouw uitgegaan van één standaard reisbureau voor verdere renovaties. Dat prototype reisbureau (op dit moment Amsterdam Buitenveldertselaan) is door de milieuadviesdiensten Amsterdam en Zaanstreek op zijn milieuvriendelijkheid getoetst en aan de hand van deze toetsing is een aantal aanpassingen doorgevoerd.

Merk	1999	2000
Holland International	104	106
Arke	58	52
	excl. Van Fraassen x 10	incl. Van Fraassen x 10
Totaal	162	158

Aantal reisbureaus Travel Unie 1999 en 2000

3.6.4 Toekomst

Bij de (ver)nieuwbouw van het hoofdkantoor in Enschede en de nieuwe 'Experience', 'Expert', 'Express' reisbureaus zal er veel aandacht worden besteed aan milieu.

Er wordt per regio een 'groen reisbureau' uitgekozen dat als prototype dient voor andere (ver)nieuwbouw. De (ver)nieuwbouw moet aan dezelfde criteria voldoen als het 'groene reisbureau'. De prototype reisbureaus worden regelmatig op milieugebied onderzocht en geactualiseerd om aan de laatste stand der milieutechniek te blijven voldoen.

De komende tijd wordt er onderzocht op verschillende gebieden van milieu en de bijdrage daaraan van reisbureaus. Er wordt gekeken naar de huidige afvalscheidingssystemen (daar moet een vast systeem voor in de plaats komen), het energieverbruik en de verlichting in reisbureaus en of er een oplossing worden gevonden voor het 'oude gidsen' probleem.

3.7 Milieucommunicatie

3.7.1 Doel

Het doel is om op basis van een milieucommunicatie-strategie tijdens de planperiode regelmatig binnen en buiten Travel Unie het milieubeleid te communiceren.

3.7.2 Beleid

Vanwege de noodzakelijke betrokkenheid is het van groot belang om stelselmatig de aandacht van de medewerkers van Travel Unie op het belang van een goed milieubeheer te vestigen. Daarom zal op allerlei verschillende manieren worden gecommuniceerd over nieuwe noodzakelijke ontwikkelingen op milieugebied.

3.7.3 Stand van zaken

Public Relations zorgt ervoor dat er iedere maand een artikel in Travel Together aan het milieu wordt gewijd. Onder de leden van het milieuteam wordt om de drie maanden het informatiebulletin van Toolkit Milieucommunicatie gedistribueerd.

Er is een enquête uitgegaan naar de medewerkers over het afvalscheidingssysteem in Rijswijk en het overgrote deel van de werknemers keek er positief tegenaan. Tenslotte blijft milieu een kwestie van mentaliteit en is er veel communicatie tussen het milieu management team en externe factoren nodig om een milieuvriendelijke strategie te ontwikkelen.

In december 1999 vond de jaarlijkse Sterrenparade plaats. Op deze parade, die in het hoofdkantoor in Rijswijk werd gehouden, zijn de nieuwe reisbrochures aan de reisbureaus gepresenteerd. De milieufdeling heeft hier ook een aandeel in gehad met een presentatie waar ieder merk van Travel Unie of een reisbureau dat Travel Unie reizen verkoopt, verplicht bij aanwezig moest zijn. Op deze manier werd er extra bewustwording van het milieu bij de reisbureaus gecreëerd.

3.7.4 Toekomst

Omdat nieuwe informatiedragers een toenemend belangrijke rol spelen, ook in de reisbranche, wordt de milieu website van Travel Unie verder uitgebouwd en regelmatig bijgewerkt met relevante informatie over de verschillende aspecten van duurzaamheid in relatie tot onze producten en activiteiten.

3.8 Milieuteam

Ter ondersteuning van de uitvoering van het interne milieubeleid is er sinds september 1998 binnen Travel Unie een milieuteam actief waarin medewerkers van een aantal verschillende bedrijfsonderdelen en -locaties zitting hebben. Dit team wordt voorgezeten door het hoofd Facility Services en het secretariaat wordt gevoerd door de milieu afdeling. Het milieuteam komt om de drie maanden bijeen om de vordering op intern milieugebied te bespreken en nieuwe milieu-initiatieven te coördineren.

4. Afsluitende opmerkingen

4.1 Flexibel inspelen op de mogelijkheden

Het mag duidelijk zijn dat het voorgenomen duurzaamheidsbeleid sterk aan invloeden van buitenaf onderhevig is; inspelen op nieuwe mogelijkheden en vertragingen door externe factoren zullen de voorgenomen tijdsplanning regelmatig beïnvloeden; daarom is een al te strak tijdschema voor de uitvoering van het milieubeleid eerder een belemmering dan een voordeel. Het streven is en blijft echter om het voorgenomen pakket aan activiteiten binnen de planperiode (1999-2002) uit te voeren.

4.2 Verinnerlijking

Daarnaast ligt er een beperking voor de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid in de beschikbare mankracht en middelen. Deze beperking is echter deels ingegeven door de gedachte dat het duurzaam denken en doen zo snel mogelijk door de gehele organisatie moet worden gedragen. Mede daarom is communicatie over dit onderwerp zo belangrijk. Deze "verinnerlijking" van het milieubeleid vertaalt zich ook in de verdeling van de kosten van het milieubeleid. De milieufdeling heeft slechts een bescheiden budget ter beschikking dat vooral is bedoeld voor het aanzwengelen van milieuverbeteringen.

Van de merken en bedrijfsonderdelen en de daaraan verbonden medewerkers wordt verwacht dat zij een duurzaam produkt inkopen en dat zij de aandacht voor milieu in de gidsen als hun bijdrage aan het Travel Unie milieubeleid zullen meenemen. Van diezelfde medewerkers wordt verwacht dat zij in hun dagelijkse werkzaamheden een bijdrage aan de uitvoering van het interne milieubeleid leveren.

4.3 Tot slot

Dit milieuverlag is het eerste in zijn soort. Voornemen is om het milieuverlag jaarlijks uit te brengen en zo snel mogelijk tot een *duurzaamheidsverslag* om te vormen, door ook sociale en economische ontwikkelingen daarin mee te nemen. Een en ander zal echter wel dienen te passen in de structuur van rapporteren zoals die door moederconcern Preussag wordt aangereikt.

Travel Unie is voorzichtig op weg richting duurzaamheid, maar er is nog veel te doen. Uw actieve steun is daarbij onontbeerlijk en wordt bijzonder gewaardeerd.

afdeling duurzaam toerisme,

maart 2001

Bijlage I

Stand van zaken Groene Duim (nov.2000)

<u>huidig</u>	winter 2000/2001	zomer 2001	aantal duimen	insteek
HI Alpen (<i>sneeuw en zomer</i>)	X	X	9 hotels	lokale keurmerken
ARKE Alpen (<i>sneeuw en zomer</i>)	X	X	11 hotels 2 bestemmingen	lokale keurmerken
Isropa Cyprus	X	X	4 hotels	TUI info
Isropa Egypte	X	X	9 hotels	TUI info
ARKE tropische verrassing		X	6 hotels	Antillen project
HI ver		X	5 hotels	Antillen project
ARKE Landelijk Genieten		X	alle hotels in gids	Landydill keten
FIT Turkije		X	4 hotels	eigen checklists

Planning

<u>mogelijke uitbreiding</u>	winter 2001/2002	zomer 2002	aantal duimen	insteek
Robinson	X			Robinson keten
HI zon		X		Greotel
ARKE Vrijheid op Wielen	X			Landydill
ARKE Even Bijtanken	X			Landydill
ARKE Strand & Cultuur		X		Greotel
ARKE Parijs/Londen	X			ketenonderzoek
Panta steden / Parijs-Londen	X			ketenonderzoek
<i>Brochures met RIU</i>	X			RIU
<i>Brochures met Dorfhotel</i>	X			Dorfhotel
<i>Brochures met Iberotels</i>	X			Iberotel
<i>Vakantiepark-brochures</i>	X			Center Parcs
Discovery, GAP		X		CI
Discovery, Guerba		X		CERT
First				Hotelketens

Voor deze brochures is informatie beschikbaar of relatief makkelijk te krijgen, dus kunnen ze op korte termijn een groene duim krijgen. Daarnaast zal er verder uitgebreid moeten worden.

Groene Duim per merk en bestemming

<i>Merk</i>	<i>Land</i>							
	Oostenrijk	Oostenrijk Gehele bestemming	Zwitserland	Duitsland	Antillen	Cyprus	Turkije	Egypte
Holland International	6		2		6			
Arke	7	2		52	6			
Isropa						3		6
FIT							2	

Bijlage II

Travel Unie

Samenwerking en onderzoek

1. Projecten en samenwerkingsverbanden

- Eco-room Lions Dive Hotel, Curaçao.
Studie naar en toepassing van milieutechnologie in hotelkamers en milieucommunicatie met de gasten. Het project wordt getrokken door de Curaçao Hotel and Tourism Association (CHATA); Travel Unie werkt hieraan mee samen met o.a. OSRAM, EcoVision, Vomil.
- Project Duurzaam Toerisme in de Antillen.
Ontwikkeling van duurzame toeristische producten op Curaçao en Bonaire en ontwikkeling van informatiemateriaal hierover voor de Nederlandse toerist. De organisaties die dit project trekken zijn de ANWB (NL) and VOMIL (NA).
- Duurzame toerisme keten Nederland – Costa Rica (financieringsaanvraag in behandeling): welke actoren spelen welke rol in de keten?
Deelnemers o.a. Camino Travel, Martinair, Ecooperation, Landbouw Universiteit Wageningen (te financieren door het Ministerie van Buitenlandse Zaken).
- EU project CYMON. (financieringsaanvraag in behandeling).
Cyprus systeem voor kust management gebaseerd op duurzaam toerisme. locaties: Cyprus, Kreta, Thassos. Partners zijn Travel Unie, Eco Controll, Resource Analysis en de lokale autoriteiten in de drie bestemmingen.
- EU project EUMEDIS (financieringsaanvraag in behandeling).
Bevordering duurzaam kusttoerisme aan de Middellandse zee. De trekker van dit project is de EUCC (European Union for Coastal Conservation).
- EU project ECOLAB (financieringsaanvraag in behandeling)
Het coördineren van een Europees ecolabel voor accommodaties. Trekkers van dit project zijn Eco-tip en ECEAT.
- ‘Opgroenen Van der Valk Plaza Hotel’, Bonaire.
Project met Technische Universiteit Delft, Ecovision, Van der Valk (gefinancierd door het Ministerie van Volksgezondheid en Milieu, Antillen).
- ANVR Werkgroep Duurzaam Toerisme
- Initiatiefgroep Duurzaam Uitgaand Toerisme (IDUT)
- PAN PARKS advies orgaan (WNF, Molecaten Group).
- Raad van Advies van het Platform Luchtschepen.

2. Ondersteunende projecten

- FIT steunt de organisatie Cliniclowns, die zieke kinderen helpt genezen door middel van een lach.
- FIT ondersteunt het Christine Revell huis voor kinderen in Kaapstad, Zuid Afrika.

3. Onderwijs

- De Groene Draad, ontwikkeling van onderwijsmateriaal over duurzaam toerisme voor 15 MTRO scholen. Dit project wordt gecoördineerd door de NHTV en gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken (Senter).
Toerisme partners: Travel Unie, Rabobank (Raboreizen), Center Parcs.
- Leerstoel voor Duurzaam Toerisme NHTV, Breda. Sponsors: Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV), Nederlandse Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (NCDO), Rabobank, NHTV en Travel Unie.
- Travel Unie ondersteunt de Stichting Bevordering Wetenschappelijk onderwijs in toerisme (Bewetoer); Trendwatch Monitor, Leerstoel voor Toeristisch management, Erasmus Universiteit, Rotterdam. Travel Unie is lid van het Bestuur.
- Travel Unie prijs voor Duurzaam Toerisme Ontwikkeling ter waarde van 1.000,- Euro voor de beste scriptie over dit onderwerp.

4. Onderzoeken

- Leasen met Visie, autolease onderzoek voor Travel Unie door S. Hesselink/NHTV (1999)
- Child Sex Tourism and the role of a large touroperator, onderzoek door K. Julizar/NHTV (1999)
- Sustainable tourism potential in the wider Caribbean region (for Cuba conference) onderzoek door E. Stuiver/NHTV (2000)
- Ecolabels in de Alpen, onderzoek door F. Markus/NHTV (2000)
- Cruise Toerisme en het milieu, onderzoek door P. Mesker/NHTV (2000)
- Surinam, a sustainable holiday destination?, onderzoek door N. Lobles/NHTV (2000)
- Milieumaatregelen van Travel Unie accommodaties, onderzoek door J. Altena, J. Ghijben, L. Leurdijk, M. Rutten/ Hogeschool Schoevers Amsterdam (2000)
- Duurzaam Toerisme gaat Digitaal, onderzoek door S. Lecieux/KUB (2000)
- Hotelketens en milieubeleid, onderzoek door J. de Jager/M. Freriksen/NHTV (2000-2001)
- Vakantie activiteiten, effecten en maatregelen, onderzoek door M. Duineveld/Hogeschool Delft (2000-2001)
- Kwaliteitslabel voor Gezondheid, Veiligheid & Milieu, onderzoek door M. Haagmans/ Hogeschool Delft (2001)
- Criteria voor duurzame bestemmingen in de Alpen, Greachen, onderzoek door S. van der Maat/NHTV (2001).